

Forskningsetiske retningslinjer for priser som tildeles av Det Norske Videnskaps-Akademi

[Oversatt fra den engelske versjonen som Akademiets styre behandlet 5.12.2019 med sluttbehandling i presidiet 27.2.2020]

Innledning

Det Norske Videnskaps-Akademi arbeider for å fremme god vitenskapelig praksis og for at vitenskapelig arbeid skal være preget av likeverd, respekt og ikke-diskriminering og av høy forskningsetisk standard. Det Norske Videnskaps-Akademi baserer seg på de Generelle forskningsetiske retningslinjene som er utarbeidet av De nasjonale forskningsetiske komiteer, og som er lagt ved dette dokumentet. Dette skal avspeiles også ved prisutdelinger og ved komitésammensetninger og andre aktiviteter i den sammenheng.

De Generelle forskningsetiske retningslinjene omfatter fundamentale normer mot uredelighet (fusk, fabrikasjon, plagiat), diskriminering og trakassering. (I de Generelle forskningsetiske retningslinjers punkt 9 Kollegiale forhold, "forskere skal vise hverandre respekt", innebærer bl.a. fravær av diskriminering og trakassering.)

Brudd på generelle forskningsetiske retningslinjer kan også ha karakter av slurv og uryddighet, av tvilsomme praksiser rundt for eksempel sitering og medforfatterskap og av mangel på refleksjon og aktsomhet rundt vitenskapens forhold til og konsekvenser for mennesker og natur.

Det avgjørende må alltid være at tildeling av priser og verv ikke skader prisens og Det Norske Videnskaps-Akademis omdømme og dermed Akademiets evne til å representere vitenskapen på en troverdig måte. Samtidig må en være bevisst på at anklager om uetisk atferd kan være koplet til personlige og faglige konflikter. Den anklagede har krav på forsvarlig behandling og anklager må aldri utløse umiddelbare og automatiske sanksjoner.

1. Medlemmer av priskomiteer

Oppnevning av priskomite:

Priskomiteens medlemmer skal i tillegg til vitenskapelige kvalifikasjoner, også oppfylle kravene i de generelle forskningsetiske retningslinjene.

Etter at priskomiteen, er oppnevnt blir det avdekket at et medlem har gjort seg skyldig i brudd på generelle forskningsetiske retningslinjene:

Dreier det seg om brudd som skader prisens omdømme, skal Det Norske Videnskaps-Akademi kreve at medlemmet forlater komiteen.

Et oppnevnt komitémedlem anklages for brudd på de generelle forskningsetiske retningslinjene:

Settes det fram anklager mot et komitémedlem om brudd på generelle forskningsetiske retningslinjer, skal anklagene utredes av komitémedlemmets institusjon. En slik utredning kan ta tid, og Det Norske Videnskaps-Akademi kan av hensyn til prisens omdømme, kreve at komitémedlemmet fratrer komiteen mens utredningen av anklagene pågår.

2. Pristakere

Nominasjon av pristakere:

I brevet Det Norske Videnskaps-Akademi sender til forskningsmiljøene med anmodning om nominering av prisvinnere, skal kravet til overholdelse av generelle forskningsetiske retningslinjer påpekes som en del av nominasjonsarbeidet.

Forslaget til nominasjon av en prisvinner skal inneholde en bekreftelse på at det er gjort en vurdering av at forskeren i sitt arbeid ivaretar generelle forskningsetiske retningslinjer.

Priskomiteens vurdering av mulige prisvinnere:

Priskomiteen skal i tillegg til vurdering av den nominertes oppnådde forskningsresultater, også vurdere hvordan den nominerte følger generelle forskningsetiske retningslinjer.

Prisvinneren er annonsert, men før prisen utdeles avdekkes det at vedkommende har brutt generelle forskningsetiske retningslinjer:

Det Norske Videnskaps-Akademi skal av hensyn til prisens omdømme, vurdere om pristildelingen skal stoppes.

Anklager om brudd på generelle forskningsetiske retningslinjer fremsettes etter at prisen er utdelt:

Avdekkes det alvorlige brudd på generelle forskningsetiske retningslinjer i forskningen som ledet til prisen, kan Det Norske Videnskaps-Akademi tilbakekalle prisen.

Vedlegg Det Norske Videnskaps-Akademi følger de Generelle forskningsetiske retningslinjer utarbeidet av De nasjonale forskningsetiske komiteer https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/fek_generelle_retningslinjer.pdf. I de Generelle forskningsetiske retningslinjers punkt 9 Kollegiale forhold, "forskere skal vise hverandre respekt", så innebærer det bl.a. fravær av diskriminering og trakassering.

Generelle forskningsetiske retningslinjer

Forskning er av stor betydning – for enkeltmennesker, for samfunnet, og for global utvikling. Forskning er også en betydelig maktfaktor på alle disse nivåene. Av begge grunner er det vesentlig at forskning foregår på måter som er etisk forsvarlige.

PRINSIPPER

- **Respekt.** Personer som deltar i forskning, som informanter eller på annen måte, skal behandles med respekt.
- **Gode konsekvenser.** Som forsker skal man etterstrebe at ens aktivitet har gode konsekvenser, og at mulige uheldige konsekvenser er akseptable.
- **Rettferdighet.** Et hvert forskningsprosjekt skal være rettferdig utformet og utført.
- **Integritet.** Forskeren plikter å følge anerkjente normer og å opptre ansvarlig, åpent og ærlig overfor kolleger og offentlighet.

- 1 Sannhetsbestrebelse.** Forskningsaktivitet er streben etter ny kunnskap med kritisk og systematisk etterprøving og fagfellevurdering. Ærlighet, åpenhet, dokumenterbarhet og systematikk er grunnleggende forutsetninger for å nå dette målet.
- 2 Forskningens frihet.** Forskningsinstitusjoner skal bidra til å sikre forskerens frihet i valg av tema, metode, gjennomføring av forskning og publisering av resultater. Ved oppdragsforskning har oppdragsgiver i samarbeid med oppdragstager rett til å definere tema, problemstillinger og omfang av forskningsoppgaven. Oppdragsgiver skal ikke på en utilbørlig måte søke å påvirke metodevalg, gjennomføring eller publisering.
- 3 Kvalitet.** Forskningen skal ha høy faglig kvalitet. Det stilles krav til at forsker og institusjon besitter nødvendig kompetanse, utformer relevante forsknings spørsmål, foretar egnet metodevalg og sørger for forsvarlig og hensiktsmessig prosjektgjennomføring ihht datainnhenting, databehandling og oppbevaring/lagring av materialet.
- 4 Frivillig informert samtykke.** Samtykke er hovedregelen ved forskning på mennesker eller på opplysninger og materiale som kan knyttes til enkeltindivider. Samtykket skal være informert, uttrykkelig, frivillig og dokumenterbart. Samtykke forutsetter samtykkekompetanse. Det må utvises årvåkenhet for å sikre reell frivillighet der deltaker står i et avhengighetsforhold til forsker eller er i en ufri situasjon.

- 5 Konfidensialitet.** De som gjøres til gjenstand for forskning, har i utgangspunktet krav på at personlig informasjon blir behandlet konfidensielt. Forskeren må hindre bruk og formidling av informasjon som kan skade enkeltpersonene det forskes på. Uten hensyn til taushetsplikt har man en rettslig plikt til å avverge alvorlige straffbare handlinger. Forskeren må ta stilling til når og på hvilken måte deltakeren skal informeres om begrensninger i taushetsplikten.
- 6 Habilitet.** Habilitet dreier seg om å unngå sammenblandinger av roller og relasjoner som kan gi rimelig mistanke om interessekonflikter. Åpenhet om relevante roller og relasjoner som forskeren inngår i, skal avklares overfor kolleger, forskningsdeltakere, finansieringskilder og andre relevante aktører.
- 7 Redelighet.** Forskeren har et ansvar for egen forsknings troverdighet. Fabrikkering, forfalskning, plagiering og liknende alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis er ikke forenlig med slik troverdighet.
- 8 God henvisningsskikk.** Forskere skal følge god henvisningsskikk som sikrer krav til etterprøvbarehet og gir grunnlag for videre forskning.
- 9 Kollegiale forhold.** Forskere skal vise hverandre respekt. De skal avklare og følge god praksis for dataeierskap og –deling, forfatterskap, publisering, fagfellevurdering og samarbeid for øvrig.
- 10 Institusjonens ansvar.** Etisk ferdsel er ikke bare enkeltforskerens ansvar, men også forskningsinstitusjonens. Institusjonen er ansvarlig for å sikre etterlevelse av god vitenskapelig praksis og for å etablere mekanismer for håndtering av mistanke om brudd på forskningsetiske normer.

- 11 Tilgjengeliggjøring av resultater.** Forskningsresultater skal som hovedregel tilgjengeliggjøres. Åpenhet om forskningsfunn er viktig for å sikre etterprøvbarehet, for å gi noe tilbake til forskningsdeltakere og samfunnet for øvrig, og for å sikre en dialog med offentligheten. Slik kommunikasjon er også en demokratisk funksjon.
- 12 Samfunnsansvar.** Forskere har et selvstendig ansvar for at forskningen vil kunne komme forskningsdeltakere, relevante grupper eller samfunnet til gode, og for å unngå at den gjør skade. Beslutninger om forskning skal ta hensyn til kunnskap om at utvikling av et forskningsfelt kan føre til etisk uakseptable konsekvenser for enkeltmennesker, dyr, samfunn eller miljø. Det er maktpåliggende at forskeren i offentlige diskusjoner tydelig skiller mellom profesjonelle ekspertkommentarer og personlige meninger og ikke misbruker sin autoritet.
- 13 Globalt ansvar.** Forskningsinstitusjoner og forskere har et ansvar for at relevant kunnskap formidles til regioner som ellers blir uteluttet på grunn av økonomisk ulikhet. Forskning bør bidra til å motvirke global urettferdighet og bevare biologisk mangfold.
- 14 Lover og regler.** På forskningsområdet finnes det både nasjonale lover og regler og internasjonale konvensjoner og avtaler som forskere og forskningsansvarlige må følge.